

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 6 Issue 2, July 2022

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 23.06.2022

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 17.07.2022

DOI: 10.30692/sisad.1135070

OSMANLI KRONİKLERİ IŞIĞINDA 1821 MORA AYAKLANMASI*

1821 Morean Revolt in the Light of Ottoman Chronicles

Enes YILMAZ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Öğrencisi

ORCID ID: 0000-0002-1315-7758

tarihenes@hotmail.com

Atıf/Citation: Enes Yılmaz (2022), “Osmanlı Kronikleri Işığında 1821 Mora Ayaklanması”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.6, S.2 Temmuz 2022, s.479-492.

Öz: Balkanlardaki topraklarının fethedilerek zayıflatılması ve ardından İstanbul’un ele geçirilmesiyle Bizans İmparatorluğu yıkılmış ancak Osmanlı Devleti’nin kendi toprakları üzerinde yaşayan ve yaşamayan Rumlara dair politikası nihayete ermemişti. O nedenle de Osmanlılar gözlerini Trabzon Rum İmparatorluğu, Ege adalarındaki küçük prenslikler gibi yönetimi Rumların elinde olan diğeri siyasi teşekküllere çevirmiştiler. İşte bunlardan bir tanesi de Mora Yarımadası’nda Venediklilerin elindeki birkaç kale liman hariç bölgeye hâkim olan ve fethinin 1460 yılında tamamlandığı Mora Despotluğu’ydu. Ancak fetih işlemlerinin tamamlanıp sonrasında bölgede Osmanlı idaresinin kurulmaya başlandığı andan itibaren Yunanlıların Avrupa ile iletişime geçerek Osmanlı’ya karşı baş kaldırışları gerçekleşmeye başlamıştı. Bunların en büyüğü ise Sırlardan esinlenilerek 1821 yılında ortaya çıkmıştı. Sonucunda Osmanlı İmparatorluğu’ndan bağımsız bir Yunanistan Devleti’nin kurulmasına yol açan Mora Ayaklanması üzerine şimdiye kadar birçok çalışma yapılmış, fakat Osmanlı kronikleri ışığında bu olayın incelenmediği görülmüştür. Siyasi tarih araştırmalarında bu alan üzerinde görülen eksiklik, bu çalışma için incelenen kronikler aracılığıyla giderilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Moralı Mir Yusuf, Mehmed Mansur, İzzet Molla gibi dönemin önemli tarihçi – devlet adamlarının yazdıkları eserler esas alınarak bu çalışmanın hazırlanması, literatüre önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu çalışma, 1821-1830 tarihleri arasında cereyan eden siyasi olayların bizzat o dönemde yaşayıp gördüklerini kaleme aktaran devlet adamlarının eserleri incelenerek hazırlanacağından bu alanda bulunan önemli bir boşluğu kapatacak niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı İmparatorluğu, Yunanistan, Mora, Kronik, Ayaklanma.

Abstract: The Byzantine Empire was destroyed by the conquest and weakening of its lands in the Balkans and then the capture of Istanbul, but the policy of the Ottoman Empire regarding the Greeks living and not living on its own lands did not come to an end. For this reason, the Ottomans turned their eyes to other political entities under the control of the Greeks, such as the Greek Empire of Trebizond and the small principalities in the Aegean islands. One of these was the Despotate of the Peloponnese, which dominated the region except for a few castles and the port, which were held by the Venetians in the Peloponnese, and whose conquest was completed in 1460. However, after the completion of

*Yazar tarafından Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde hazırlanmakta olan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

the conquest procedures, the Greeks started to revolt against the Ottomans by communicating with Europe, from the moment the Ottoman administration began to be established in the region. The largest of these appeared in 1821, inspired by the Serbs. Many studies have been done on the Peloponnese Uprising, which eventually led to the establishment of an independent Greek State from the Ottoman Empire, but it has been seen that this event has not been examined in the light of Ottoman chronicles. The deficiency in this field in political history studies has been tried to be eliminated through the chronicles examined for this study. In this context, the preparation of this study based on the Works written by important historians and statesmen of the period such as Morali Mir Yusuf, Mehmed Mansur and İzzet Molla will make an important contribution to the literature. In addition, this study has the quality to close an important gap in this field, as it will be prepared by examining the works of statesmen who wrote about the political events that took place between 1821 and 1830.

Keywords: Ottoman Empire, Greece, Morea, Chronic, Revolt.

GİRİŞ

Kadim tarihten bu yana kurulan devletler buldukları coğrafyanın durumundan ve şartlarından etkilenmişlerdir. Balkanların mevcut coğrafi durumu da bölgenin jeo-stratejik önemini artırmış, asırlarca bu bölgeye sahip olmak isteyen devletlerin mücadele alanı haline gelmesine sebep olmuştur. Bundan hareketle Balkan coğrafyası büyük imparatorlukların çatışma sahası olmuş, bu çatışma durumu da bölgeye ekseriyetle Batı Roma İmparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu ve Osmanlı İmparatorluğu gibi önemli cihan devletlerinin hâkimiyet kurmasıyla neticelenmiştir. Söz konusu coğrafyada yaşayan uluslar ancak 1789'da Fransa'da meydana gelen ihtilal sonucunda ortaya çıkan ulusların kendi kaderini tayin hakkıyla imparatorlukların egemenliklerinden çıkarak kendi devletlerini kurmaya başlayabileceklerdi. Fransız İhtilali'nin getirmiş olduğu bu akımın etkisiyle 1821 yılında Mora'da başlayan ayaklanma, bölgede bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kurulmasına zemin hazırlayacaktı.

1789'da Fransa'da yaşanan ihtilalin etkisiyle ortaya çıkan milliyetçilik akımı, ulusların kendi kaderini tayin hakkı gibi fikirler, çok milletli bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nu yakından ilgilendirmişti. Yine bu dönemde yaşanan siyasi başarısızlıklara bağlı toprak kayıpları, Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'dan yavaşça çekilmesine neden olmaktadır. İlk kez 1815 tarihinde toplanan Viyana Kongresi'nde Rusya tarafından dile getirilen "Şark Meselesi" tabiri, mikro anlamda Balkanlardaki siyasi yapıyı değiştirip Türk boğazlarını ele geçirme olarak tanımlanılmaktaydı. Ancak makro planda bakıldığında Şark Meselesi, Türklerin Avrupa'dan atılarak 1071 Malazgirt Savaşı öncesindeki sınırlarına çekmekti. Yani bu mesele Osmanlı İmparatorluğu'nun tasfiyesi meselesi idi (Beydilli, 2010, s. 352-353). Gerek Balkanlar'daki Fransız ajanları aracılığıyla gerçekleşen propaganda sayesinde, gerek Avrupa'da öğrenim gören genç Yunanlı öğrenciler ve Napolyon Savaşları esnasında Fransız ve İngiliz ordularında savaşan Yunanlılar aracılığıyla bağımsızlık düşüncesi Yunanistan coğrafyasında önemli bir etki yaratmaya başlamıştı (Yüksel, 2017, s. 237). Bu gelişmeler etrafında düzenli ve planlı bir şekilde alt yapısı oluşturulan ayaklanma mücadelesi sonucunda Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak devlet kuran ilk ulus olmuştu (Güven, 2019, s. 177-183). Ancak kurulan bu bağımsız Yunanistan Devleti, sadece yerel çetelerin örgütlenmesi neticesinde gerçekleşmemiş, Şark Meselesi kapsamında başta Rusya olmak üzere birçok Avrupa devletlerinin somut desteği neticesinde gerçekleşmişti.

Bu çalışma, 1821 yılında başlayan ve neticesinde Osmanlı İmparatorluğu'ndan bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kurulmasına yol açan Mora Ayaklanması Osmanlı kronikleri ışığında incelenmiştir. Hazırlanan bu inceleme iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Osmanlı kronikleri ışığında Mora Ayaklanması ile bağımsız Yunanistan Devleti'nin kuruluşuna giden süreç işlenmiştir. İkinci bölümde ise söz konusu ayaklanmaya Avrupalı devletlerin müdahalesiyle uluslararası boyuta ulaşması incelenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise araştırmaların neticesinde ortaya konulan bulgular değerlendirilmiştir.

Osmanlı Kronikleri Işığında Mora Ayaklanması

Osmanlı İmparatorluğu yükselme döneminde bir taraftan mali olarak sağlam ve askeri olarak güçlü bir merkezi yönetim yapısını korurken diğer taraftan da geniş bir cemaatsel özerkliğe izin veren bir düzen kurmuştur. Kendi içlerinde önemli bir özerklik alanına sahip olan cemaatler, devletin küçük bir modeli olarak yapılanmışlardır. Bu cemaatsel yapının temel direği ise millet sistemidir. Osmanlı millet sistemi altı asır gibi uzun bir dönemi aynı yapı içerisinde geçirmemiş, değişen şartlar ve zaman içerisinde bu sistemde de bir takım bozulma ve değişimler meydana gelmiştir. Bu bozulmaların temel nedeni ise değişen şartlara bağlı olarak ortaya çıkan Batı etkisi ve değişimlerdir. Buna göre Osmanlı yönetiminde görev alan gayrimüslimler, İslâm-Türk kültür ve medeniyetini çok iyi bildikleri gibi XVIII. asırda Batı kültür ve edebiyatı ile de yakından ilgilenmeye başlamışlardır. Bu bağlamda batı etkisi zamanla Hıristiyan halk üzerinde tesirini göstermeye başlamıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak, XVIII. asra kadar Osmanlı yönetimini bir Hıristiyan devlet yönetimine tercih eden gayrimüslimler, bu tarihlerden sonra Osmanlı'dan koparak diğer devlet yönetimlerini tercih etmeye başlamışlardır (Adıyeke, 2014, s. 345). Söz konusu kopuşlardan ilki de Mora'da Filik-i Eteryaya Cemiyeti'nin faaliyetleri neticesinde gerçekleşmiştir.

Rumlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılmaya karar verdiklerinde bu işi başaracak gücü elde etmeyi ve kendilerinde bunu yapabileceklerine dair bir güven duygusunun iyice doğup benimsenmesini bekliyorlardı. Deniz yönünden güçlü olan Rumlar, gemicilik sanatını Rusya ve Osmanlı imparatorluklarının hizmetinde bir çeşit staj görerek iyice öğrenmiş bulunuyorlardı. Deniz ticaretinde Akdeniz'de Osmanlı sancağını taşıyan gemilerin hepsi onlarındı. Karada da el altından hazırlıkları, gerektiğinde şöyle böyle bir birliğe karşı koyabilecek güce erişmişti. Mora'da Hıristiyan köylerin çoğu Rum isyan emrine hazır bulunan askerlerin yatağı olmuştu (Ahmed Cevdet, 1891, s. 33). Tepedelenli Ali Paşa söz konusu Mora köylerinde başkaldırmaya hazır ve hiçbir devlete boyun eğmeye alışmamış dağlı halkı zorla yola getirerek oralarda yeniden dağ başı kaleleri yapıp bölgeye Müslüman askerler yerleştirmişti. Tepedelenli Ali Paşa'dan kaçanlardan bir grubu Rusya'ya gitmek istemişler fakat Rus çarı "oralarda kalıp Osmanlı'yı rahatsız etsinler diye" bu ilticaya izin vermemişti. Rum milliyetçiliği fikri, Osmanlı İmparatorluğu'nun kâh zayıflığı, kâh gafleti yüzünden iyice yayılmıştı (Ahmed Cevdet, 1891, s. 34).

Osmanlı memleketlerinde veya Avrupa şehirlerinde yaşayan Rum aydınları, tarihçi, şair ve yazar Adamantius Korayis, Anfimos Gazis ve Rigas gibi kimseler Yunan milliyeti ve bağımsızlığı fikirlerini yaymaya ve bu davayı bir Avrupa meselesi haline getirmeye gayret sarf ediyorlardı. Nihayet 1814 yılında iki Rum ve bir Bulgar (Emanuil Ksantos, Nikolaos Skufos ve Anastasyas Çakalof) tarafından Filik-i Eteryaya adında bir cemiyet kuruldu. Başlangıçta imparatorluğun birçok yerine şubeler açıp para ve silah toplayan cemiyet pek başarılı olamamıştı. Zira 1814-1816 yılları arasında bakıldığında üye sayısı ancak otuza ulaşabilmişti. 1818 yılına gelindiğinde cemiyet, kurucularından olan Ksantos'un Fener'deki evini merkez haline getirerek İstanbul'da da çalışmalarına başladı (Yüksel, 2017, s. 328). Bu cemiyetin resmi gayesi, Hıristiyan Osmanlı tebaasının eğitimiyle meşgul olmak ve kültürlerinin gelişmesine yardım etmektir (Mehmed Mansur, 1871, s. 7). Asıl gizli gayesi ise Rum patriğinin idaresinde olarak eski Bizans İmparatorluğu'nu canlandırmak ve bu gayenin temini için de Rum bağımsızlığı uğruna mücadele etmektir (Sertoğlu, 2011, s. 2878). Daha geniş planda Eteryaya'nın amacı; Orta Yunanistan, Batı Trakya, Selanik Ege adaları, On İki Ada, Girit, Batı Anadolu ve Kıbrıs'ı Yunanistan'a katmak, Kuzey Anadolu'da Pontus Rum Devleti'ni kurmak ve sonunda İstanbul'u ele geçirerek Bizans İmparatorluğu'nu yeniden diriltip Megali İdea (Büyük İdeal)'yü gerçekleştirmektir (Hatipoğlu, 1988, s. 3).

Ortak fikir etrafında toplanan cemiyet mensupları, kudret ve liyakatlerine göre derecelere ayrılmıştır. Bab-ı Ali'de Şuray-ı Devlet muavinliği görevi esnasında şahit olduğu olayları "Rum Fetretine Dair" adlı eserinde anlatan aslen Rum olup sonradan İslamiyet'i benimseyen Mehmed

Mansur, (Ülken, 2005, s.60) eserinde bu dereceleri; “birincisi, karındaş; ikincisi, müntehib; üçüncüsü, papas; dördüncüsü, çoban; beşincisi, baş çobanlar; altıncısı, fedailer; yedincisi, fedailer rüesasından ibaret olup” şeklinde açıklamıştır (Mehmed Mansur, 1871, s. 8). Ahmed Cevdet Paşa'nın Tarih-i Cevdet adlı eserinde cemiyetin kurucularının herkesin dikkatini çekmek ve güvenini sağlayabilmek için birtakım yalanlara yöneldiği görülmektedir. “Bizler reisimizin emrinde canlı aletleriz. Adını, adresini size verirsek herhangi bir duyulma ihtimali hepimizi mahvetmese bile çalışmalarımızı durdurur ve o değerli kişinin belki hayatına mal olur” yalanı ile önlerine gelen Rum'u kandırmaya, cemiyete üye yapmaya ve tehlikeleri göz kırpmadan kabul etmesini sağlamaya giriştiler. Böylece cemiyete her dâhil olan malını ve canını gerektiğinde feda edeceğine ve cemiyetin sırrını saklayacağına yemin ediyordu (Ahmed Cevdet, 1891, s. 146).

Filik-i Eteryaya kurucuları, Osmanlı İmparatorluğu'nun her tarafında olduğu gibi, Moskova, Viyana, Paris gibi büyük şehirlerin arasında da mekik dokuyarak hem üyelerinin sayılarını hem de varlıklarını arttırmışlardı. Devlet-i Aliyye'de mutasarrıflık görevinde bulunmuş olan Moralı Melek Ahmet Bey'e göre Anadolu'daki Rum tüccarı, İstanbul'daki en gözde Rum aileleri hep Filik-i Eteryaya'nın üyeleri idiler (Melek Ahmet Bey, 1830, s. 8). Cemiyetin saflarında yalnızca yeni yükselen Karadeniz tüccarları değil, en başarısız Fenerli tüccarlar da yer aldı. Derneğin üyelerinin %54'ü tüccarlar, %13'ü doktor, avukat gibi profesyoneller, %12'si eşraf, %10'u papazlar, %9'u kleft ve armatoloi (eşkıya veya kolcu), %2'si ise köylü ve zanaatkârdan oluşuyordu (Gürel, 2018, s. 41). Cemiyetin üyelerine söylediği “hayali büyük reis” yalanı anlaşılırsa bütün emeklerinin boşa gidebileceği kanısına kapılan cemiyet kurucuları gerçek bir “büyük reis” bulmaya koyuldular. Bunun için ilk kurucu Emanuil Ksantos Rusya'ya giderek Rusya'dan askeri ve mali yardımlarının yanında bir de kendilerine bir önder bulmalarını istedi. Bu görev için en uygun aday, o dönemde Rus Dışişleri Bakanlığı görevini Karl Nesselroce ile paylaşan İoyanis Kapodistrias (Capodistrias) gösterilmişse de kendisi bu görevi geri çevirmekle birlikte Ksantos'ı, Eflak'ın eski voyvodalarından ve çarın yaverliğini yapan Aleksandr İpsilanti'ye yönlendirmişti (Melek Ahmet Bey, 1830, s. 16). İpsilanti teklifi kabul edince Emanuil, cemiyetin bütün sırlarını kendisine bir öğrenciye öğretir gibi anlatmaya başladı. Çarın yaverini başkanlığa getirtilip “asıl başkan çar” şeklinde bir fisiltı yayarak cemiyet üyelerine daha fazla coşku ve heyecan verildi (Ahmed Cevdet, 1891, s. 328).

Filik-i Eteryaya Cemiyeti, isyan hazırlıklarını tamamlamış ve cemiyetin faaliyetlerinden haberdar olan Rum halkı da sabırsızlık içerisinde ayaklanma gününü beklemeye başlamıştı. İngiltere elçisinin Mora halkının ayaklanma başlatacağını Bab-ı Ali'ye haber vermesi üzerine durumun araştırılması için Divanhane tercümanı Nikola Maruzi Mora'ya gönderildi. Aynı zamanda Eteryaya üyesi olan Nikola, İstanbul'a döndüğünde Mora'da yaşanan hareketliliğin aksine Mora Hıristiyanlarının devlete sadık oldukları yönünde Bab-ı Ali'ye rapor verdi.¹ Aleksandr İpsilanti, Rumları tek çatı altında toplayıp aynı anda ayaklanmalarını sağlayabilmek adına bir bildiri hazırlamış ve bu bildiriye Akdeniz coğrafyasında yaymak üzere Dimitri Temli adında bir Rum'u görevlendirmişti. Bu beyannameye göre Osmanlı İmparatorluğu'nu kastederek artık zalimin zulmü altında durmanın çirkin ve namussuzluk olduğu vurgulanmış ve Rumlar isyana teşvik edilmiştir (Ahmed Cevdet, 1891, s. 106).

Yunanistan ve Arnavutluk havalisinde yaşayan Rumların siyasal bir varlık oluşturabilmeleri karşısında en büyük engellerden biri olarak görülen Tepedelenli Ali Paşa, nüfuzunun hüküm sürdüğü yerlerde güven ve düzeni temin etmiş, eşkıyalığın kökünü kurutmuş, yollar ve köprüler yapmış, imar hareketlerine girişmişti. Tepedelenli Ali Paşa'nın giderek güçlenmesi ve yarı bağımsız bir şekilde davranması, merkezi otoriteyi güçlendirmek isteyen II. Mahmud tarafından hoş karşılanmamakla birlikte, Ali Paşa'nın bölgede asayişini sağlaması ve denge unsuru

¹Mora ahalisinin tasavvurat-ı isyanisineda 'ir İngiltere Devleti tarafından mukaddema icra olunan tebligat ve ihtarat-ı mükrereye vükela-yı saltanat-ı seniyye tarafından havalen sem'-i i'tibar kılınmamış olduğundan salif'üz-zikr Yaş ve Kalas vukü'atına gelinceye değin me'murin-i Devlet-i aliye Eteryaya denilen Yunancem'iyet-i hafiyeyimüfsidesinintasavvurat ve teşebbüsât vakıasından asla haber-dar olamamış (Mansur, 1871, s. 32-41).

oluşturması nedeniyle görmezlikten geliniyordu. Ancak bu sırada padişah üzerinde büyük etkisi olan Nişancı Halet Efendi, birtakım entrikalarla Ali Paşa'yı sultanın gözünden düşürmeyi başardı (Yüksel, 2017, s. 54).

Bab-1 Ali'nin kendisini gözden çıkardığını anlayan Tepedelenli, bir taraftan Bab-1 Ali'ye müracaat ederek affını istiyor, diğer taraftan kendisine karşı başlatılacak bir taarruz için savunma tedbirlerini yürütüyordu. Ali Paşa'nın en tehlikeli girişimlerinden biri Rumları isyana teşvik etmesiydi. Tepedelenli'nin, Rumları isyana teşvik etmekteki amacı, Rumların isyana kalkışması halinde Bab-1 Ali'nin yeniden kendisine dostane yaklaşacağını düşünmesi idi. Ancak durum beklediği gibi olmadı (Öztuna, 2011, s. 62). 1821 Mart ayı başlarında Yanya seraskeri Hurşid Paşa, Tepedelenli Ali Paşa'nın Yanya'daki kalesini tamamen kuşatarak Paşa'ya "teslim olursan canına dokunulmayacak" şartıyla çağrıda bulundu. Ancak İstanbul'da yine Halet Efendi'nin etkisiyle Tepedelenli Ali Paşa'nın hayatının bağışlanması şartıyla teslim olması hoş karşılanmamış ve Hurşid Paşa'nın verdiği teminat kabul edilmemişti. Bunun üzerine Hurşid Paşa, Ali Paşa'nın affına dair bir ferman düzenlemiş, kale hile ile teslim alındıktan sonra sahte ferman kendisine bildirilmişti (Yılmaz, 2000, s. 711). Tepedelenli Ali Paşa, çatışma sırasında aldığı yaralar nedeniyle hayatını kaybetti. Tepedelenli Ali Paşa'nın tepelenmesiyle birlikte rahat bir nefes alan Rumlar, bağımsız Yunanistan Devleti kurma yolunda yürüttükleri faaliyetleri yeniden başlatmış oldular (Ahmed Cevdet, 1891, s. 39).

Ayaklanmanın geniş bir coğrafyaya yayılması düşüncesinde olan İpsilanti, Sırp Gaspadoru Miloş Obrenoviç'e Sırbistan'da bir ayaklanma çıkarması için anlaşma mektubu göndermiştir. Ancak bu anlaşmanın Osmanlı İmparatorluğu'nun eline geçmesiyle birlikte gerekli önlemler alındığından Miloş, Rum ayaklanmasına karışmamıştır (Börekeçi, 2001, s. 155). Tüm çabalarına rağmen Miloş'u yanına çekmeyi başaramayan İpsilanti, isyanı Miloş olmadan başlatma kararı almıştır. Başlangıçta isyanın merkezi olarak Mora yarımadası kararlaştırılmışsa da Mora'daki hazırlıklar beklenildiği gibi olmadığından isyanın Eflak ve Boğdan'da çıkarılmasına karar verilmiştir. Böylece Romen, Sırp, Bulgar ve Karadağlılar gibi Balkan toplulukları da harekete geçirilerek ayaklanmanın Balkanlar'da hızla yayılması sağlanmakla birlikte, böylece Rusya'nın yardımı da alınabilecekti. Bu düşüncelerden hareketle 6 Mart 1821 tarihinde harekete geçen İpsilanti beraberindeki 3000 askerle birlikte Boğdan'a girmiş ve Yaş şehrinde yayınladığı demeçle "Elenler, saat çalmıştır. Dinimizin ve vatanımızın intikam zamanı gelmiştir...! İleri ! Çok güçlü bir devletin haklarımızı koruyacağını göreceksiniz." sözleriyle Boğdan halkına hitap etmiştir. İpsilanti'nin bizzat kendisinin Yaş'a girmesiyle Bütün Boğdan'da ayaklanma hareketleri başlamıştı. 4 Mart 1821 Pazar günü Kalas kasabasını yakıp yıkarak, Kalas iskelesinde bulunan 15 kıta Osmanlı tüccar gemilerine hücum edip, gemilerde bulunan Müslümanları katlettikten sonra gemilerin en büyüklerini topa tuttular (Mehmed Mansur, 1871, s. 13).

İpsilanti'nin geleceğini vaat ettiği Rus desteğinin bir türlü gelmediğini gören Boğdan Voyvodası Micheal geri çekilmiş böylece bütün kuvvet İpsilanti'nin elinde kalmıştır. İpsilanti, Tuna'nın sol sahiline tamamen sahip olmak emelindeydi. Fakat bu hedefi başarıya ulaşıncaya Kalas kasabası ile yetinmek zorunda kaldı. Kalas'ta yaşananların Dersaadet'te duyulması üzerine bölgeye asker sevkıyatı yapılmaya başlanınca bölge halkı türlü sorunlarla karşı karşıya kalacaklarını bildiklerinden İpsilanti'ye destek vermeyip kendi telaşlarının derdine düşmüşlerdi. Boğdan'da istediğini elde edemeyen İpsilanti, 12 Mart'ta Eflak'a hareket ederek 9 Nisan'da Bükreş'e ulaştı. Bu esnada Eflak'ta voyvodanın ölümünden sonra Tudor Vladimirescu öncülüğünde soylulara karşı bir köylü isyanı başlatılmıştı. Toplumsal bir ayaklanma olarak başlayan bu olay, Tudor Bükreş'e ulaştığında siyasi bir duruma ulaşmıştı. Bu hareketi kendi lehine kullanmak isteyen İpsilanti, Tudor ile yaptığı ittifak görüşmesinden de olumsuz yanıt alınca artık umutları iyice tükenmeye başlamıştı (Ahmed Cevdet, 1891, s. 137).

İşyani bastırmak üzere İbrail muhafızı ve nazırı olan Berkofçalı Yusuf Paşa, serasker olarak atanmış ve 1821 yılı mayıs ayı ortalarında Kalas Kasabası'na doğru harekete geçmişti. Osmanlı kuvvetlerinin Eflak ve Boğdan'a girip isyancıların öncü kuvvetlerini yok etmesinden sonra Arnavut, Bulgar, Rumen ve diğer milletlerden oluşan ayaklanmacılar, meydan savaşına girme cesareti gösterememiş ve isyanın elebaşları Rusya ve Avusturya sınırına kaçarak canlarını zor kurtarabilmişlerdi. Rofal Kasabasına ve oradan da Avusturya'ya kaçan İpsilanti, uğradığı yenilginin öfkesini Eflak'tan ayrılırken halka hitaben yayınladığı bildiriye şu şekilde ifade etmiştir (Ahmed Cevdet, 1891, s. 139).

“Sizin gibi gevşek ve edepsiz bir kavimden meydana gelen askerle birlikte bulunmak bundan sonra benim namusuma elvermediğinden sizin gibi sözünde durmaz takımını terk edip gitmeye mecbûr oldum. Çünkü size baş olmak bana utanç verir. Siz Hıristos'a ve vatanınıza ihanet ettiniz. Ben ise sizinle beraber ya galibiyet ya da ölümü düşünürken bana da ihanet ettiniz. Bundan sonra sizden ebediyen ayrılacağım. Siz yarın yine Osmanlı'ya karışın ki, sizin halinize layık dostlarınızdır. Artık gizlendiğiniz ormanlardan çıkıp, onlarla birleşin ve onların sebepsiz yere katlettikleri kilise reislerinizin ve özellikle patrik ve metropolitlerinizin kanlarına bulanmış ellerini öpün. Koşarak kan, aile ve çocuklarınızın karşılığında onların köleliğini satın alın. Sizin hakkınızdan Tanrı gelsin.”

Aleksandr İpsilanti, Avusturya Hükümeti tarafından 1821 Haziran ayında tutuklandı. Beş buçuk yıl Mohaç Kalesi ve Temeşvar Kalesi zindanlarında tutulduktan sonra mahpusluk şartlarından dolayı hastalığa yakalanmış ve 1827 senesinde Viyana'da ölmüştür (Mehmed Mansur, 1871, s. 17).

Aleksandr İpsilanti, Eflak ve Boğdan'da bağımsız bir Helen Devleti için mücadele ettiği vakit aynı zamanda Mora yarımadası ve diğer adalardaki halkı ayaklandırmak için bölgeye yoldaşlarını göndermişti. Mora Ayaklanması esnasında Anabolu'da bir kalede yirmi iki ay mahsur kalan ve bu esnada bizzat yaşanan olaylara tanıklık ederek kaleme aldığı *Mora Vakasına Dair Bazı Ma'lumat* adlı eserinde Moralı Mir Yusuf, bu dönemde Mora yarımadasındaki 150.000'den fazla Hıristiyan nüfusunun en az 40.000 kadarının savaşabilecek durumda olduğunu söylemektedir. Buna karşın savaşabilecek olan Müslüman nüfusun ise 12.000 kadar olduğunu yine aynı eserinde belirtmektedir (Yusuf, t.y., s.1). Lakin onların çoğu da Tepedelenli Ali Paşa'nın üzerine gönderildiği için Mora'da ortaya çıkan kıpırtılar nedeniyle Hurşid Paşa'dan 5-6 bin kadarı istenmişti. Hurşid Paşa ise ancak 300 kadar asker gönderebilmişti. Serasker Hurşid Paşa, Tepedelenli Ali Paşa üzerine harekete geçmeden önce Etery'a'nın Mora'da görevlendirdiği birkaç kişi yakalanmıştı. Bu nedenle Mora'da isyan belirtileri üzerine, Mora kaymakamı Salih Ağa, bütün kazaların kocabaşları, metropolit ve piskoposlarını Mora'nın merkezi olan Tripoliçe'ye çağırdı. Mir Yusuf'un da katıldığı bu toplantıda isyan dedikodularının kendilerinden sorulduğu kocabaşlar, *“Bu söylentiler ancak ve ancak Tepedelenli'nin kuşatmadan kurtulmak için Mora'da isyan havası yaratarak Osmanlı kuvvetlerinin bir miktarını bu bölgeye çekmeye çalışmasından ibarettir”* şeklinde kaçamak cevaplar vermişlerdi (Moralı Ahmed Paşazade Mir Yusuf, t.y., s. 10). Davete icabet etmeyenler ise Kalavrita'ya yakın bir manastırda konaklamışlardı. Davete katılanlarla “itimadname” imzalandıysa da ayaklanmayı önlemek adına bunun pek yararı olmadı. Aksine Kalavrita kazasındaki halkı ayaklandırmaya sebep oldu. Burada bulunan iki yüzden fazla Müslüman'ın evini basıp, bütün erkekleri öldürüp, kadınları esir aldılar (Moralı Ahmed Paşazade Mir Yusuf, t.y., s. 11). Bu olay civar kasaba ve köylerde bulunan Müslüman halkın kalelere kapanmasına neden oldu. Mora yarımadasında Ruamların ayaklandığı haberinin Bab-ı Ali'ye ulaşması panik havası yaratmış, olayı öğrenen Sultan II. Mahmud hiddete kapılarak bütün Ruamların katledilmesi emrini vermişse de devlet erkânının araya girmesiyle bu karardan

vazgeçmiştir. Yalnızca olaya karışanların araştırılarak cezalandırılması ve suçsuz olan reayaya iliştirilmemesi konusunda irade çıkarılmıştır.²

İsyanın kısa sürede büyümesi üzerine Bab-ı Ali'nin de isteğiyle Patrik, afarozname yayınlayarak Filik-i Eterya Cemiyeti mensuplarının yapmış oldukları yeminin batıl olduğunu ve cemiyetten ayrılmayıp Osmanlı İmparatorluğu'na karşı savaşa devam edeceklerin lanet altında kalacağını ilan etmiştir. Patrik bu bildiriyle kuruluşundan beri Eterya'ya yaptıkları hizmetleri unutturup, kendini temize çıkarmak amacını da taşıyordu (Ahmed Cevdet, 1891, s. 140).

Ancak yapılan inceleme neticesinde Patrik Gregoryus'un da isyanda etkisinin görülmesi üzerine, Patrikhanenin orta kapısı önünde resmi kıyafeti üzerindeyken asıldı (Yılmaz, 2008, s. 29-30). Patriğin ölüsü 3 gün ipte sallandırıldıktan sonra Yahudiler eliyle cesedin denize atılması emredildi. Patriğin asıldığı günün Yahudilerin İsa'yı çarmıha gerdikleri güne rastladığını duyan Rumlar, büsbütün hiddetlenip daha korkusuzca saldırılarını artırdılar. Ortodoks halkın Patriklik makamına olan sevgi ve saygısından dolayı imparatorluk dışında da büyük tepkiler meydana gelmiş ve Rum ayaklanmasının İslam – Hıristiyan savaşı gibi algılanmasına sebebiyet vermiştir. Ayaklanma boyunca Rumlara destek vermeyen Rusya, kendi mezhebinin dini lideri konumunda bulunan Patriğe yapılan muamele neticesinde artık sessizliğini bozmak durumunda kaldı. Önce Rus elçisi bu idama tepki göstermiş ardından Rusya yönetimi Osmanlı ile olan diplomatik ilişkileri kesmiştir (Ahmed Cevdet, 1891, s. 141-142). Patras Piskoposu Arsevek Germanos'un 4 Nisan'da Kalavrita Kalesi'ne bağımsızlık bayrağını dikmesiyle birlikte ayaklanma hareketi kısa süre içerisinde Mora yarımadası ile diğer adalara yayıldı. Din adamları çanları çalarak bütün reayayı Türklere karşı savaşıma çağırıyor, hayatını kaybetmeleri durumunda şehitlik makamı vaat ediyorlardı. Mora'da başlayan bu yeni hareketin başına Aleksandr İpsilanti'nin kardeşlerinden olan ve "Mesih" diye karşılanılan Dimitri İpsilanti geçti (Jorga, 2005, s. 272).

Mora'da başlayan ayaklanma kısa sürede Selanik'e kadar olan bütün bölgede etkisini göstermeye başlamıştı. 1821 sonunda Dimitri İpsilanti önderliğindeki ayaklanmacılar Mora'nın merkezi olan Tripoliçe'yi ele geçirerek Bab-ı Ali'ye karşı önemli bir üstünlük elde ettiler. Burada yaptıkları katliamla çok sayıda Türk'ü öldürüp şehri yağmalayarak harabe haline getirmişlerdir. Ayaklanmanın başlangıcından beri kuşatma altında olan Atina ve Anabolu kentlerinde yaşayan Türkler yoğun kuşatmaya daha fazla karşı koyamayarak teslim olmak zorunda kaldılar. Şartlı teslim olmalarına rağmen ayaklanmacılar tarafından neredeyse tamamı katledildi (Jorga, 2005, s. 293).

Karada yaşanan bu katliam ve yağma faaliyetleri denizlerde de aynı şiddetle sürmekteydi. Rumların çoğunlukla yaşadığı Suluca (Sütlüce), Çamlıca (Hydra), İpsara (Psara) adaları ayaklanmacıların kontrolüne geçmiş ve Çamlıca'lı kaptan Yakoumakis Tombasiz komutasında oluşturulan 160 gemilik ayaklanma filosu, kısa sürede 500 gemilik filoya dönüşmüştür. Çamlıca, Suluca ve diğer adalardan takviye kuvvet toplayarak Girit'e saldıran ayaklanmacılar, Hanya ve Resmo'yu kuşatıp, Acısu'yu ele geçirdiler. Sultan II. Mahmud, gittikçe alevlenen Mora ve Yunan ayaklanmacılarının ezilmesini Avrupalı tarzda ordu ve donanması bulunan Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'ya havale etmişti. Mehmet Ali Paşa, dört bin piyade ve beş yüz süvari askerden oluşan Mısır ordusuyla birlikte, asker ve mühimmatı korumak için Osmanlı donanmasından istediği iki firkateyni de kontrolüne alarak Girit'te asileri bertaraf etmeyi başardı. Bu başarısının ödülü olarak Mehmet Ali Paşa'ya Girit ve Mora'nın valilikleri verildi. Sonrasında Mehmet Ali Paşa'nın oğlu İbrahim Paşa, 54 savaş gemisi ve 150 toptan oluşan bir kuvvetin başına geçerek 19 Temmuz

² BOA, HH. Nr. 17530. Tarih 1235 (1820) Telhis Üzerine Hatt-ı Hümayûn " Benim vezirim salb ü siyâset olunan papaslardan maada millet-i Rum" dan bu fesaddamedhali olan sâirleri dahi güzelce tecessüs olunarak siyâsetolunub medde-yifêsâda vâkıf olmayan esnâf ve aceze makulelerine dahi alış verişlerine meşgûl olmaları için yine meclis-i şûrâ" da müzâkere olunarak bir sûret verilme iktizâider mi ? yoksa tabiatıyla medde-yitathîr oluncaya dek hali üzere terk olunmak mı lâzım gelürifâde eylesin.

1824'te İskenderiye'den harekete geçti ve Şubat 1825'te Mora'ya girdi (Moralı Ahmed Paşazade Mir Yusuf, t.y., s. 14).

Bölgede elde ettiği başarılarla ilerleyen İbrahim Paşa 18 Mart 1825'te Navarin'i asilerden teslim aldı. Kalamata, Arkadya ve Mora'nın merkezi olan Tripoliçe'yi 23 Haziran'da ele geçirdi (Moralı Ahmed Paşazade Mir Yusuf, t.y., s. 15).

Patras'ı da asilerden temizledikten sonra ayaklanmacıların son savunma noktası olan Misolingi(Musolink)'nin de asilerden kurtarılmasıyla Mora ayaklanması neredeyse sona ermek üzereydi. Ancak Avrupalı devletlerin Rumlar lehine bazı kararlar alması ve bu ayaklanmaya doğrudan müdahalede bulunması olayın farklı boyutlara taşınmasına neden oldu (Sertoğlu, 2011, s. 2885).

Mora Ayaklanması'nın Uluslararası Boyuta Ulaşması

Avrupa'nın büyük devletleri, ayaklanmanın başından beri tarafsızlık politikası izlemişlerdi. Ancak Rusya'da meydana gelen hükümdar değişikliğinden sonra doğrudan soruna karışması, diğer Avrupa devletlerini de harekete geçirerek meseleyi devletlerarası rekabet haline getirdiler. Her devlet, meseleye kendi çıkarı doğrultusunda eğilim göstermeye başladı (Uçarol, 2013, s. 167).

Rusya'da çar I. Aleksandr'ın ölümü üzerine başa geçen Çar I. Nikola, Akdeniz'de ordu ve donanmasını modernize etmiş Girit ve Mora'nın valiliğini ele geçirmiş güçlü bir Mehmet Ali Paşa'nın varlığından rahatsızlık duyuyordu. Nitekim I. Nikola, Yunan meselesine müdahil olarak Prut boylarındaki sınıra asker sevkiyatına başladı. Hemen ardından 17 Mart 1826 tarihinde Osmanlı Hükümeti'ne ultimatom göndererek, 1812 Bükreş Antlaşması'nın bazı maddelerin uygulanmasına karşı çıkarak altı hafta içerisinde ikili görüşmelerin başlatılmasını istedi. Bu hamleyle Rusya, Osmanlı İmparatorluğu'na diplomatik savaş açarak Mora Ayaklanması'na müdahil oldu. Osmanlı Hükümeti ise yatışmakta olan bu ayaklanmanın yeni sorunlar açmaması amacıyla görüşmeyi kabul etti (Hezarfen ve Demirel, 1999, s. 55). Görüşme neticesinde imzalanan Akkerman Sözleşmesi'nde yer alan "Sırbistan'ın özerkliği onaylanacak, Rumeli ve Kafkas sınırlarında Rusya lehine bazı düzenlemeler yapılacak" gibi maddelerinden hareketle bu görüşmenin esasında söz konusu ayaklanmayla bir ilgisi olmadığı söylenebilir. Ancak Rusya bu sayede Osmanlı İmparatorluğu'na karşı diplomatik bir zafer elde ederek Osmanlı'nın güçsüzlüğünü ve savaşa gerek kalmadan ona kendi isteklerini kabul ettirebileceğini gösterdi (Sertoğlu, 2011, s. 2901-2902).

Rusya'nın Bab-ı Ali'ye karşı elde ettiği diplomatik başarı, Mora merkezli yaşanan olaylar karşısında tarafsız kalma politikasında olan İngiltere'yi telaşa düşürdü. Mehmet Ali Paşa'nın Mora ve Girit'e yerleşmesi, Rusya'nın Akdeniz'de kurulması muhtemel bir Yunanistan Devleti vasıtasıyla nüfuz kazanması ihtimali İngiltere'yi harekete geçirdi. Rusya da Yunanlılar lehine İngiltere ile görüşmek istemesi üzerine iki devlet arasında 4 Nisan 1826'da St. Petersburg Protokolü imzalandı. Buna göre: (...)Yunanlılar, Osmanlı Devleti'ne vergi ile bağlı özerk tek bir devlet haline getirilecek ve bütün Türkler Yunanistan'dan çıkartılacak; İngiltere ile Rusya her türlü çıkar hesaplarından uzak olarak, bu öneriyi Osmanlı Hükümeti'ne kabul ettireceklerdi (Uçarol, 2013, s. 167).

İngiltere ile Rusya tarafından imzalanan protokol diğer Avrupa devletlerine teklif edildiğinde, bu protokolü kendi iç ve dış siyasetine aykırı bulan Metternich (1773-1859) yönetimindeki Avusturya ve bu devletin etkisi altında bulunan Prusya reddetmiş; 1815 yılında kendisine karşı kurulan "Kutsal İttifak"ı parçalamak adına Fransa bu protokole destek vermeyi kabul etmişti (Karal, 2011, s. 117). Ayrıca bu kararlar Yunanistan Devleti kurulması yolunda diplomasi alanında atılan ilk adım olmuştur. Bu protokol bağlamında şartları kabul etmesi için Osmanlı

İmparatorluğu'na nota verildi. Osmanlı yönetimi ise Mora'da başarılı şekilde sürdürülen hareketin sonucunu bekleyerek notaya Haziran 1827'de cevap verdi. Bu cevapta da İngiltere ve Rusya'nın asileri himaye etmesinin doğru olmadığı belirtilerek aynı zamanda bu tavırlarıyla Osmanlı iç işlerine karışıldığı vurgusu yapılarak yaptırımlara red cevabı verdi (Aktepe, 1993, s. 83). Bu red cevabı karşısında Avrupa Devletleri İngiltere önderliğinde birleşme kararı aldılar ve 6 Temmuz 1827'de İngiltere, Fransa ve Rusya'nın katılımıyla Londra Anlaşması imzalandı. Buna göre İngiltere ve Rusya arasında imzalanan St. Petersburg Protokolü'nün öngördüğü üzere Yunanistan bağımsız bir devlet olacak ve Yunanlılar, sınırları içerisinde bulunan Türk mallarının sahibi olacaktı. Bunları kabul etmesi için Osmanlı İmparatorluğu'na 1 ay süre tanınacak, kabul etmediği takdirde üç devlet Yunan asilerine yardım edecekler ve Osmanlı'ya anlaşma hükümlerini silah zoruyla kabul ettireceklerdi (Sertoğlu, 2011, s. 2900-2905).

Hem St. Petersburg hem de Londra Anlaşması'nda alınan kararlar Osmanlı İmparatorluğu tarafından iç işlerine karışıldığı gerekçesiyle reddedilince ittifaktaki üç devlet aldıkları kararları silah zoruyla kabul ettirmek üzere harekete geçtiler (Karal, 2011, s. 118). İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Akdeniz'de bulunan filoları Mora'yı kuşatma altına alarak Mora ile Osmanlı'nın bağlantısını kesmeyi amaçladılar. Önce İngilizlerin Amiral Codrington, sonra da Fransızların Amiral de Rigny kumandasındaki filoları Navarin önüne geldiler. Liman ağzında hiçbir mukavemetle karşılaşmayan müttefik filolarına Amiral Heyden komutasındaki Rus filosu da eklenince limandan içeriye rahatça girmeye başladılar. Liman içerisinde savaş etiğine aykırı şekilde aniden bombardımana başlayan Fransız gemisi ve akabinde diğer müttefik filolar, üç saat süren baskının ardından Osmanlı donanmasını yakıp yıktılar. *Mora Vak'asına Dair* isimli anonim olan ve eserden hareketle müellifinin Moralı bir Rum olduğu anlaşılan bu yazmada Navarin Baskını şu şekilde anlatılmaktadır ("Mora Vak'asına Dair", s. 118):

"(...) Navarin'de donanmaları yakan ateş, Osmanlı Devleti'nin düşeceğini haber vermektedir. Moskov bölükleri yeniden Müslüman ordularını basıp Ayasofya'nın kubbesine Konstantin istavrozunu dikecektir. Fransız Devleti, Rumlara müürüvvet etmeye başladıkça, padişahın tacı için yeni çiçekler koparıp çoktan beri bir yana atılmış Rum milletini selamete çıkaracaktır."

Üç kıtada yaklaşık 16.000 mil kıyısı bulunan Osmanlı İmparatorluğu, Navarin baskını sonucu adeta "donanmasız bir deniz imparatorluğu" haline gelince sert önlemlere başvurma gereği duydu. Bundan hareketle 9 Kasım 1827'de Avusturya elçisi aracılığıyla İngiltere, Fransa ve Rusya'ya nota vererek, bu üç devletten ortada savaş durumu yokken donanmasını batırdıkları gerekçesiyle tazminat talep ederek Yunan meselesiyle ilgilerini kesmelerini istedi. Bunların yerine getirilmesine kadar da bu devletlerin elçileriyle diplomatik ilişkiler kesildi. Osmanlı'nın şartlarını kabul etmeyen elçiler İstanbul'dan ayrılınca bu üç devlet ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki ilişki resmen kesilmiş oldu (Jorga, 2005, s. 277-278).

Navarin Baskını'ndan sonra ittifak devletleri elçilerinin İstanbul'u terk etmesi üzerine, Osmanlı İmparatorluğu bir savaşla karşı karşıya kalabileceğini düşünerek 20 Aralık 1827'de bir beyanname yayınlarak Rusya aleyhinde sözler sarf etmesi Rusya'nın tepkisine sebep oldu (Kamil Paşa, 1909, s. 117). 7 Mayıs 1828'de harekete geçen Rus ordusu, Prut Nehri'ni aşarak Rumeli yönünde ilerleyip Anadolu sınırında önemli bir üs olan Anapa Kalesi'ni kuşattı. Osmanlı İmparatorluğu, esasında böyle bir savaşa hazır değildi. Zira Navarin'de donanması neredeyse tamamen imha edilmiş ve henüz 2 yıl önce Yeniçeri Ocağı ilga edilip yerine kurulan Asakir-i Mansure-i Muhammediye ordusu olası savaş için yeterli hale gelmemiş, gerekli derecede olgunlaşmamıştı. Rusya'nın talep ettiği şartları kabul edip böyle bir savaştan kurtulabilirdi. Ancak bu şartların en hafifi Mora'ya bağımsızlık verilmesiydi. Lakin bunu kabul etmek, imparatorluğun parçalanmasını kabul etmekle eşdeğer olurdu (Ahmet Muhtar, 1928, s. 20). Bu esnada Sultan II. Mahmud'un güvendiği devlet adamlarından Pertev Paşa ve onunla aynı görüşte olan diğer devlet

adamları, bu savaşın kendileri tarafından kazanılacağını hatta Kırım'ın dahi geri alınacağını ileri sürerek sultanı Rusya'ya karşı savaş ilan etmesi hususunda ikna etmeyi başardılar. 20 Mayıs 1828'de ulema, ileri gelen devlet adamları ve askerlerden oluşan bir kurulda Rusya'ya savaş ilan edildi. Rusya'ya karşı toplanan kuvvetler, Serdar-ı Ekrem olarak atanan Sadrazam Selim Mehmed Paşa komutasında, Rumeli cephesine sevk edildi. Bu sırada Ruslar, Tuna'yı geçerek, Tuna boyunun en kuvvetli kalesi olan İbrail'i almışlar, Dobruca, Köstence ve Hirşova gibi önemli kentleri ele geçirmişlerdi (Ahmet Muhtar, 1928, s. 21). Osmanlı İmparatorluğu savaşın ilk yılında son derece kötü bir durumda savaşa girdiği halde, iyi bir direniş gösterdiler. Kozluca ve Yassitepe'de bir Rus birliğini yenen Osmanlı kuvvetleri, üç aylık kuşatmadan sonra üç bin kadar asker kaybetmelerine rağmen 20 Eylül 1828'de Varna önlerinden Rus birliklerini atmayı başardılar. Fakat daha sonra kale muhafızı olan Sirozi Yusuf Paşa'nın ihaneti nedeniyle önemli bir liman şehri olan Varna 11 Ekim 1828 tarihinde Rusya'nın eline geçti (Demirhan, 2016, s. 312-313).

Doğu cephesindeki hazırlıklarını tamamlayarak harekete geçen Rus ordusu, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuzey Kafkasya'da Kuban Nehri boyunda sınır kalesi olan Anapa'yı ve Gürcistan'da bulunan liman kenti Poti'yi ele geçirdi. Bu esnada Rus askerleri arasında yayılan veba ve dizanteri salgını, Rusya'nın asker kaybı yaşamasına neden oluyordu (Ahmet Muhtar, 1928, s. 219). Osmanlı devlet adamları ve bazı komutanlar savaşın bitirilmesi taraftarıydı. Haremeyn müfettişi Keçecizade İzzet Molla, Sultan II. Mahmud'a yazmış olduğu layihada Rusya ile savaşmanın mevsimsiz olduğunu ve vakti zamanında Kırım'ın kaybedilmesini örnek göstererek, mevcut savaşın Kırım'dan daha ağır sonuçlar doğuracağını vurgulamış ve bir an önce Ruslarla anlaşma yapılması gerektiğini söylemişti (İzzet Molla, 1828, s. 8a-9b). Ancak Sultan II. Mahmud, bu tavsiyeleri kabul etmemiş ve İzzet Molla'yı Sivas'a sürgün etmiştir (Ahmed Muhtar, 1928, s. 154). Sultan, Sadrazam İzzet Mehmed Paşa ile serasker Kaymakamı Halil Rifat Paşa'nın giriştikleri sulh teşebbüsünü de kabul etmemiş ve "her kim muselaha sohbetini ağzına alırsa ordudan def edile" emrini vermiştir (Aktepe, 1993, s. 65). Rus ordusunun Ahıska'yı aldıktan sonra Erzurum'a yönelmesiyle birlikte durumun ciddiyetinden endişe eden Erzurum Valisi ve Doğu Orduları Komutanı Galip Paşa, Rus ordusuna karşı koymanın olanaksız olduğunu söyleyerek barış yapılması gerektiğini Bab-ı Ali'ye bildirirse de onun bu tutumu korkaklık ve gevşeklğe yorularak görevinden alınıp Gelibolu'ya sürülmesine neden olmuştur. Galip Paşa'nın yerine atanan Eğinli Salih Paşa da Rus tehlikesine karşı koyamamış ve 27 Haziran 1829 tarihinde Erzurum'u Ruslara teslim etmek zorunda kalmıştı. Erzurum'u ele geçiren Ruslar, Bayburt'a girerek Trabzon'a doğru yönelmişlerdi.

Başarısız geçen barış denemeleri ardından savaş yeniden kızışmış ve Rus taarruzu daha da şiddetlenmişti. Rus ordusu, uzun süre kuşatma altında tuttuğu Silistre Kalesi'ni ve içinde otuz bin Müslüman'ın bulunduğu Şumnu Kalesi'ni Temmuz 1829'da ele geçirerek Edirne üzerine yürüdü. Rus ordusu Balkanlarda durdurulmaya çalışılmışsa da başarılı olunamamış ve 22 Ağustos 1829'da Edirne, üç gün süren kuşatmanın ardından fazla bir direniş gösterilemeden Rus kuvvetlerinin eline geçmiş oldu. Böylece Rus kuvvetleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun başkentini vurabilme mesafesine kadar yaklaşmış oldular (Aktepe, 1993, s. 348). Rumeli'deki Osmanlı kumandanlığı, Edirne'nin işgali ardından İstanbul'un da tehlikede olduğunu bildirerek barış yapılmasının gerekliliği hususunda Bab-ı Ali'yi uyarıyorlardı. Doğuda Erzurum'dan Trabzon'a uzanan Rus işgali ve batıda Edirne'nin işgaliyle İstanbul'a kadar uzanmaları halk arasında telaşa neden olmakla beraber, bölgede Osmanlı İmparatorluğu'nu abluka altına alan bir Rusya'nın olmasından rahatsız olan İngiltere'yi harekete geçirmiş ve Rusya'yı barış için zorlamıştır. Kazandıkları başarılarla rağmen Rusya, askerleri arasında yayılan ve pek çok kayba neden olan salgın hastalıkların yanı sıra ana karargâhlarından ciddi sayıda askeri kuvvetiyle birlikte oldukça uzakta bulunmalarının vermiş olduğu endişe doğrultusunda barış görüşmelerine sıcak bakma durumunda kaldı. Rus General Diebitsch'in sadrazam Reşid Mehmet Paşa'ya gönderdiği mektupla daha fazla kan dökülmesini önlemek için belirlenecek delegelerle barış görüşmelerine

başlanmasını talep etmekteydi (Kurat, 2011, s. 57-58). Böylece iki ülke İngiltere ve Avusturya'nın da araya girmesiyle Edirne'de barış görüşmelerine başladı.

Eylül 1829'da başlayan barış görüşmelerinde Ruslar tarafından daha önce hazırlanan 16 madde ve iki senetten oluşan antlaşma metnini, 14 Eylül 1829'da Osmanlı İmparatorluğu'nun kabul etmesiyle barış görüşmeleri müzakere sürecine girmeden sulha bağlanmış oldu (Aktepe, 1993, s. 105). 24 Eylül 1829 tarihinde Sultan II. Mahmud tarafından tasdik edilen bu antlaşma maddelerinden hareketle Osmanlı İmparatorluğu, Rusya karşısında ağır bir yenilgiye uğratılmış olup kendisini maddi ve manevi büyük kayıplara uğratan ve bağımsız bir Yunanistan Devleti'nin kurulmasını sağlayan Edirne Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştır (Turan, 1951, s. 142-143).

SONUÇ

Yunanlıların Yunan düşünsel dünyasındaki gelişmeler ile birlikte Avrupa'da, "Yunanlıların, Hellenlerin torunu olduğu" fikrinin işlenmiş olması, başlatılan Yunan ulusal bağımsızlık mücadelesine yönelik Avrupa kamuoyunda sempatinin oluşmasını sağlamıştır. Yunanlıların antik Hellenlerin torunu olduğu iddiası, Yunanlıların Batı medeniyetinin kurucusu gibi algılanmasına yol açmıştır. Avrupa tarafından Yunanlılara atfedilen bu kimlik, dönemin Yunan entelektüelleri için eşi bulunmaz bir fırsat olmuştur. 1821 yılında önce Eflak'ta daha sonra Mora'da Rumlar tarafından başlatılan ayaklanma hareketleri bağımsız bir Yunanistan devletinin kurulması sonucunu doğurmuştur. Gerek Yunan topraklarının Doğu Akdeniz'de sahip olduğu stratejik konum, gerek Avrupalı önde gelen devletlerin bu stratejik topraklarda kurulacak yeni devlet üzerinde nüfuz sahibi olma hesapları ve gerekse de 18. yüzyılda hız kazanarak antik Yunan'a duyulan sempatiden kaynaklanan Yunan hayranlığı, sonuçta büyük güçlerin dikkatini bu bölgeye çekti. Bu ilgi neticesinde İngiltere, Fransa ve Rusya, ortak hareket ederek Yunan Devleti'ni siyaset sahnesine çıkarmayı başardılar. Kurulan bu yeni devlet, hukuken bağımsız bir devlet olarak gözükmekle birlikte fiilen bahsedilen bu üç devletin denetimi ve gözetimi altında kalmıştır.

Osmanlı idaresi altında bulunan Hristiyan bir topluluğun Avrupalı büyük güçlerin de desteğiyle ayaklanma çıkararak bağımsızlıklarını kazanması, diğer uluslar için bir örnek oluşturmuş ve bu durum çok uluslu bir yapıya sahip olan Osmanlı İmparatorluğu'nun bir anlamda parçalanma sürecini başlatmıştır. Nitekim Osmanlı idarecileri, 19. yüzyıl boyunca diğer Balkan uluslarının peş peşe çıkardıkları ayaklanmalarla bağımsızlık mücadelesi vermeleriyle uğraşmak zorunda kalmıştır.

1789 Fransız İhtilali ile birlikte başlayan milliyetçilik akımı diğer bir deyişle ulusların kendi kaderini tayin hakkı, Osmanlı İmparatorluğu'nu derinden etkilemiş bulunmaktaydı. Bu bağlamda bakıldığında Mora'da başlayan ayaklanmanın neticesinde Osmanlı toprakları üzerinde kurulan Yunan Devleti'nin, Osmanlı İmparatorluğu açısından olumlu sonucu da olmuştur. Kozmopolit bir yapıya sahip olan Devlet, egemenliği altında yaşayan ulusları yönetimi altında tutabilmek için reform hareketlerini hızlandırmış kurum ve kuruluşlarda batı model alınarak köklü düzenlemelere gidilmiştir. Yine bu batılılaşma faaliyetleri doğrultusunda ayrılıkçı hareketleri engellemek amacıyla tüm tebaanın eşit olduğunu gösteren Tanzimat Fermanı (Gülhane Hatt-ı Hümayunu) 3 Kasım 1839 yılında kabul edilmiştir. Bu sayede Osmanlı İmparatorluğu, çözülme sürecini engellemek adına başlatmış olduğu geleneği ıslah etme hareketlerinden vazgeçip batıyı model alan reform çalışmalarına başlamıştır.

Kurulduğu süreçte, kurucu devletlerinin kendisine çizdiği sınırlardan memnun olmayan Yunan Devleti, yayılcı bir politika izlemiştir. Bu yayılcı politikanın altında yatan esas amaç ise Megali İdea'yı canlandırmaktır. Yeni devletin yöneticilerinden olan Ioannis Kolettis'in 1844 yılında kurucu meclis önünde yaptığı şu açıklamaları Megali İdea ülküsünü anlatır nitelikteydi:

(...)Yunan Krallığı tüm Yunanistan değil, yalnızca onun en küçük ve en eksik parçasıdır. Doğma büyüme Yunanlı olan kimse yalnızca bu krallık içerisinde yaşayan değil, aynı zamanda İyonya'da, Teselya'da, Serez'de, Adrianopolis'te (Edirne), Konstantinopolis'te (İstanbul), Trabzon'da, Girit'te, Samos'ta (Sisam) ve Yunan tarihi ya da Yunan ırkıyla ilişkili herhangi bir toprakta yaşamıştır (Clogg, 1997, s. 66).

Kolettis'in bu ifadeleri doğrultusunda bakıldığında Yunanistan Devleti, gerçekten de kurulduğu andan beri bu ülküyü gerçekleştirme hayaliyle mücadele vermiş ve 1922 yılında, henüz yeni kurulmuş olan Türkiye Devleti'ne karşı giriştiği mücadele neticesinde hezimete uğrayarak Megali İdea ülküsünün gerçekleşemeyeceğini kabullenmek zorunda kalmıştır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

BOA, HH. Nr. 17530. (H.1235 / M.1820)

Kronikler ve Yazma Eserler

Ahmed Cevded (1309). *Tarih-i Cevded*. İstanbul.

Ahmed Muhtar (1928). *Türkiye – Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi*. Ankara: Büyük Erkan-ı Harbiye Reisliği Ankara Matbaası.

Hezarfen, A. ve Demirel, Y. (1999). *Vak'anüvis Ahmed Lütfi Efendi Tarihi*. İstanbul: YKY.

Kamil Paşa (1909). *Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniye*. İstanbul: Matbaa-i Ahmed İhsan.

Keçecizade İzzet Molla (1828). *İzzet Molla'nın Sultan Mahmud'a Takdim Ettiği Layiha*. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, No: AE-13.

Mehmed Mansur (1288). *Rum Fetretine Dair Tarih*. Ankara: Millet Yazma Eser Kütüphanesi.

Melek Ahmet Bey (t. y.). *Mora İhtilali Tarihi*. Ankara: TTK Kütüphanesi Yazma Eserler, No: 30.

Mora Vak'asına Dair (15 Muharrem 1247). Millet Yazma Eser Kütüphanesi, No: AETrh565.

Moralı Ahmed Paşazade Mir Yusuf (t. y.). *Mora Vak'asına Dair Bazı Ma'lumat*. Millet Yazma Eser Kütüphanesi, No: AETrh564.

Yılmaz, Z. (Ed.) (2000). *Vak'anüvis Es'ad Efendi Tarihi (Bahir Efendi'nin Zeyl ve İlaveleriyle)*. İstanbul: OSAV.

Yılmaz, Z. (Ed.) (2008). *Şani-Zade Tarihi I-II*. İstanbul: Çamlıca Yay.

Araştırma ve İnceleme Eserler

ADIYEKE, N. (2014). Osmanlı Millet Sistemine Dair Tartışmalar ve Siyasal Bir Uzlaşma Modeli Olarak Osmanlı Millet Sistemi. *Yeni Türkiye Dergisi*, (60), ss.345-357.

AKTEPE, M. M. (1981). Vak'a-nüvis Ahmed Lütfi Efendi ve Tarihi Hakkında Bazı Bilgiler. *Tarih Enstitüsü Dergisi*, 10-11, ss. 132-134.

ALEXANDER, J. & KIEL, M. (2010). Mora. *DİA*, C.XXX, ss. 280-290.

- BEYDİLLİ, K. (2010). Şark Meselesi. *DİA*, c. XXXVIII, ss. 352-353.
- BÖREKÇİ, M. Ç. (2001). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sırp Meselesi*. İstanbul: Kutup Yıldızı Yay.
- CLOGG, R. (1997). *Modern Yunanistan Tarihi* (çev. Dilek Şendil), İstanbul: İletişim Yay.
- DANIŞMEND, İ. H. (2011). *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi Yay.
- DEMİRHAN, H. (2016). *Büyük Güçlerin Gölgesinde Yunan İsyanı*. İstanbul: İdil Yay.
- FAROQHI, S.(2007). *Osmanlı İmparatorluğu ve Etrafındaki Dünya*. (çev. Ayşe Berktaş), İstanbul: Kitap yay.
- GÜREL, Ş. S. (2018). *Tarihsel Boyutları İçinde Türk-Yunan İlişkileri 1821-1993*. Ankara: İmge Kitabevi Yay.
- GÜRKAYNAK, M. (2003). Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi ve Yahudi Milleti. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fak. Dergisi*, C.IX, S.2, ss. 275-290.
- GÜVEN, O. (2019). Osmanlı'ya Yakalanmak! 19. Yüzyılda İmparatorluğun Ağına Takılan Casuslar: Serseri Nazım ve Hristo. A. Yüksel – Z. Karademir (Ed.) içinde, *Casuslar ve Şüphenin Peşinde, Osmanlı'da İhanet – İsyan – İstihbarat ve Soruşturma*, (ss. 177-198). İstanbul: Kitabevi.
- HAMMER, J. V. (2003). *Büyük Osmanlı Tarihi*, C.I-X., İstanbul: Üçdal Neşriyat.
- HATİPOĞLU, M. (1988). *Yunanistan'daki Gelişmelerin Işığında Türk-Yunan İlişkilerininin 101 yılı (1821-1922)*. Ankara:Türk Kültürünü Araştırma Enst.
- JORGA, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*. İstanbul: Yeditepe Yay.
- KARAL, E. Z. (1983). *Osmanlı Tarihi*. Ankara: TTK.
- KURAT, A.N. (2011). *Türkiye ve Rusya – XSVIII. Yüzyıl Sonundan Kurtuluş Savaşı'na Kadar Türk-Rus İlişkileri (1798-1919)*. Ankara: TTK.
- MİLLAS, H. (1994). *Geçmişten Bugüne Yunanlılar*. İstanbul: İletişim Yay.
- OKÇU, N. (2010). Keçecizade İzzet Molla. *DİA*, c.XXIII, ss.565.
- ORTAYLI, İ.(2002). Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi.*Türkler Ansiklopedisi*, C.X, Yeni Türkiye Yay., ss.216-220.
- ÖZTUNA, Y. (2011). *II. Sultan Mahmud*. İstanbul: Babıali Kültür Yay.
- SERTOĞLU, M. (2011). *Mufassal Osmanlı Tarihi*. Ankara: TTK.
- KAHRAMAN, S. A. (Ed.) (2017). *Seyahatname*. İstanbul: YKY.
- TURAN, Ş. (1951). 1829 Edirne Antlaşması. *DTCFD*, c.IX, (1-2), ss. 142-143.
- UÇAROL, R. (2013). *Siyasi Tarih (1789-2012)*. İstanbul: Der Yay.
- UZUNÇARŞILI, İ.H. (1998). *Osmanlı Tarihi*. Ankara: TTK.
- ÜLKEN, H. Z. (2005). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*. İstanbul: Ülken Yay.
- YÜKSEL, A. (2017). *II. Mahmud Devrinde Osmanlı İstihbaratı*. İstanbul: Kitap yay.

- YÜKSEL, A. (2011). Bir Hatt-ı Hümayun Yeniçeri Tarihini Özetlemeye Yeter mi? *Tarihin Peşinde – Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, y.3, (5), ss.1-15.
- YÜKSEL, A. (2014). *Rusların Kafkasya'yı İstilas ve Osmanlı İstihbarat Ağı*. İstanbul: Dergâh Yay.